

QUÈ EN SABEM?

TOPÒNIMS DE SANTA LINYA

M. ESTER ÁLVAREZ CAMARASA

Aquest treball pretén ser un *recull dels topònims del terme de Santa Linya*. Un recull de tots els noms que utilitza la gent del poble. També ens ha semblat interessant preguntar als informants si coneixien l'origen dels topònims i recollir aquelles «teories populars» que s'han anat creant amb el pas dels anys.

QUINA HA ESTAT LA NOSTRA MANERA DE TREBALLAR?

Per poder recollir els noms, calia parlar amb gent que conegués el terreny; ens va semblar que els pagesos eren els que ens podrien donar més informació. Primer ens vam centrar en entrevistar la gent més gran (d'uns 80 anys, la majoria). Després vam passar a entrevistar els informants de mitjana edat (de 40 a 50 anys) i, finalment, vam preguntar als més joves.

Els proposàvem seguir un ordre; començar per un extrem de terme i anar avançant fins a l'altre extrem. Anàvem situant els topònims que ens deien en un mapa. Amb alguns informants recollíem els topònims recorrent el mateix terreny de què ens parlaven. Quan ens semblava que ja ens ho havien dit tot, els fèiem preguntes més concretes, els demanàvem que ens parlessin de les fonts, dels barrancs, etc. i així anàvem completant el recull i agrupàvem els topònims segons l'element que anomenaven (elaboràvem un llistat temàtic).

Un cop fet el llistat amb tots els topònims que havíem trobat, vam ensenyar-lo als diferents grups d'edat. Procuràvem esbrinar si un topònim era conegut per tothom, si la gent gran i la gent jove tenia el mateix coneixement de l'entorn.

Quan vam tenir tota aquesta informació recollida, ens va semblar el moment de preguntar a la gent què en sabien dels topònims (en alguns casos, al mateix dir-nos el nom ja ens explicaven la seva història). Vam preguntar a la gent del poble si sabia el possible origen i és això el que hem recollit: la creença popular.

Les teories populars no tenen perquè coincidir amb el veritable origen del topònim. Per posar un exemple, direm que sobre el mateix nom del poble, Santa Linya, hi ha una explicació popular (si bé ja s'està perdent): la gent del poble creia que antigament el nom podia ser Santa Ninya o Santa Llenya. Aquesta creença va dur a que a l'antic escut del poble s'hi vegés una nena duent un feix de llenya a l'esquena. Aquesta explicació no té res a veure amb l'origen etimològic que ens dóna Joan Coromines al seu *Onomasticon Cataloniae*,¹ on podem llegir que el nom provindria de l'evolució dels mots SALTUS ILICINEA, que significa «boscúries d'alzines».

Un cop recollides les explicacions populars, veiem que són molts els topònims dels quals la gent no sap cap possible origen, només saben que sempre ho han sentit així.

QUIN CONEIXEMENT EN TÉ LA GENT?

A l'hora de recollir els topònims, hem preguntat a gent d'edats molt diferents. Aquí volem reflectir, breument, quin coneixement del terreny o de l'origen popular dels mots tenen les diferents generacions.

Primer vam entrevistar aquells informants més grans, d'entre 70 i 85 anys. Aquest grup coneix la majoria dels noms recollits i sap situar-los al terme. Gran part de les històries que expliquen l'origen dels topònims també ens les han explicat ells. Hem pogut comprovar que aquest grup d'edat és el que té un coneixement més alt de tots; això no ens ha estranyat, ja que Santa Linya és un poble rural, on la pagesia sempre ha estat la principal ocupació dels veïns. La majoria dels informants més grans han dedicat tota la vida a cultivar la terra i es coneixen el terme pam a pam.

El segon grup el formen aquells informants d'edats compreses entre els 40 i els 60 anys. El nombre de gent que el formen ha disminuït considerablement respecte del cas anterior. Aquesta és la diferència més considerable respecte a la

1. Joan Coromines: *Onomasticon Cataloniae*. Curial Edicions Catalanes. Barcelona. 1997. vol. 7.

gent gran, ja que a l'hora d'entrevistar-los ens han dit gairebé el mateix. Ens tornem a trobar amb un conjunt de persones dedicades a la pagesia, que han crescut en aquest entorn on la terra era el més important. El coneixement del terreny d'aquest grup és molt gran i també coneixen la majoria de les històries populars amb què s'explica l'origen dels topònims.

La situació dels joves del poble és molt diferent. Quan els vam entrevistar, vam veure que el seu coneixement del terme és molt baix. Són pocs els que viuen tota la setmana al poble i la majoria només hi són el cap de setmana. Estem parlant d'un grup de gent d'entre 15 i 30 anys, que estudien o treballen en feines diverses però que en cap cas es dediquen a la pagesia. Els més joves coneixen el casc urbà; pel que fa a la resta del terme, només reconeixen aquelles partides més grans o més visitades (com les ermites on encara ara es celebra un aplec un cop a l'any), tot i que aficions com anar amb motocicleta o a caçar fan que es conegui alguna cosa més. Pocs són els topònims que aquest grup ha afegit als que ja teníem, però ens ha servit per veure com alguns noms canvien segons l'edat dels parlants.

EL POBLE DE SANTA LINYA²

Aquest és un petit poble de la Noguera situat a vint-i-quatre quilòmetres de Balaguer (direcció a Àger). El terme de Santa Linya, de 54'61Km², toca amb la serra de Montclús, que el separa de la vall d'Àger. La serra de Mont-roig (951 metres d'altura) esdevé el límit meridional i les serralades de Montalegre i el Montsec acaben de delimitar-lo.

El poble està situat a 535 metres d'altura sobre el nivell del mar i fou edificat sota un turó (595m altura), on s'alçava l'antic castell de Santa Linya, semblant a un *hisn* andalusí, que servia de protecció i vigilància a les comunitats rurals i del qual avui només es conserva un petit mur.

Demogràficament, aquest poble, que l'any 1860 va veure la seva època de màxima esplendor, amb 860 focs censats, ha vist com anava disminuint la població, fins al punt que l'any 1970 la Diputació els va fer fusionar amb el municipi de les Avellanes.

2. *Catalunya romànica, XVII. La Noguera*. Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1994. *Gran Enciclopèdia Catalana*, 13. Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1979. *Gran geografia comarcal de Catalunya*, 10, Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1983.

Evolució demogràfica del municipi de Santa Linya

ANYS / HABITANTS											
1720	1790	1830	1840	1860	1860	1887	1900	1920	1940	1950	1960
105	302	154	100	831	860	699	459	387	328	274	242

L'economia del poble es basa en l'agricultura. Per la poca aigua disponible, els cultius són bàsicament de secà, oliveres, ametllers i, en menor quantitat, ordi i blat. La propietat de la terra és força repartida i la ramaderia, si bé complementa l'agricultura, no n'és una alternativa. Hi ha bestiar porcí, oví i aviram.

Un cop explicada la metodologia que hem seguit i feta una petita introducció al poble, podem passar a treballar amb el llistat de topònims que hem recollit. Primer presentem una llista completa, amb els 365 topònims ordenats alfabèticament, sense afegir-hi cap comentari. Després treballarem amb el llistat temàtic, és a dir, agruparem aquests topònims segons si són noms de fonts, barrancs, etc. i serà en aquests apartats on afegirem les explicacions que ens ha donat la gent del poble.

LLISTAT GENERAL

Abeurador, Adoratori, adoratori de Montclús, Ajuntament, Aspres, Arnella, Arroquetes, Balconet, Barlambeu, barranc de Conqueta, barranc de Font Freda, barranc de l'Encinella, barranc de Sant Joan, barranc de Sant Martí, barranc de Sant Miquel, barranc de Sant Pere, barranc de Santa Rita, barranc de Tordeganda, barranc del Salt, barranc Fondo, barranc les Caixes, barranc Que-no-Passa, barranc Salat, Bàscula, bassa de l'Encinella, bassa la Llenguadera, bassa les Peres, Basses d'Imà, Boquet, Brocard, ca l'Americà, ca l'Estanquer, ca l'Esteve, ca la Marisa, cal Boldú, cal Bord, cal Fuster, cal Jordi del Portalet, cal Mau, cal Miquelet, cal Moliner, cal Mosso, cal Pau, cal Pubill, cal Regí, cal Tena, cal Trist, camí de Baix, camí de Gatet, camí de l'Encinella, camí de l'Esplugu, camí de les Fontanelles, camí del Solà, camí el Castell, camí el Collet, camí la Coma, camí la Serra, Cananill, carrer Castell, carrer Dassa, carrer el Bord, carrer els Forns, carrer Església, carrer Jesús, carrer la Font, carrer Major, carrer Nou, carrer Portal, carrer Sant Antoni, carrer Sotinya, carrer Trovador, carretera de l'Estació, carretera de les Avellanes, casa Benito, casa Benseny, casa Bepo, casa Betran,

casa Blasió, casa Borràs, casa Carlos, casa Carrobé, casa Catatx, casa Corona, casa Covet, casa Frare, casa Gurió, casa Isidre, casa Jaumot, casa Joan Esteve, casa Josep de Bepo, casa Llorens, casa Maiet, casa Maria Dassa, casa Maria Pubill, casa Marinero, casa Mateu, casa Minguet del Mosso, casa Miquelo, casa Narcisó, casa Noiet, casa Pastora, casa Pere Mateu, casa Quico, casa Rafelet, casa Rito, casa Roso, casa Saumells, casa Taribó, casa Ton de Carrobé, casa Tonet de Corona, casa Tonyó, casa Xinco, Cases de l'Estació, Cases del Castell, Castell, Cementiri, Cent Fonts, clot les Anteres, clot les Piques, Codinal, Cogul, Collet, Coma, Corbancer, corral de Bepo, Corral de Betran, corral de Blasió, corral de Corona, corral de Llorens, corral de Maiet, corral de Miquelo, corral de Narcisó, corral de Pere Mateu, corral de Quico, corral de Rafelet, corral del Mosso, corral del Trist, Corralada, Coscollar, cova de Sant Urbà, cova del Trist, cova els Muricecs, cova Gran, cova Pedrol, Creu de la Missió, Dipòsit, el Barranc, el Mas, el Murial, el Patiot, el Patiot de Mascaró, el Picollar, el Pou, el Quilòmetre Dos, el Turonet, el Xalet, els Hortets, els Pouets, els Ronyals, Encinella, Erms del Frarot, Esclopet, Esclots, Escobet, Espadella, Espluga, Estació, font Blanca, font d'Imà, font de Batista, font de Beu-i-Tanca, font de Cananill, font de Canella, font de Gatet, font de l'Arnella, font de l'Encinella, font de l'Om, font de la Bassa Llonga, font de la Coma, font de la Plaça Nova, font de la Selva, font de Potxo, font de Quintolà, font de Salí, font de Sant Marc, font de Sant Urbà, font de Tenalló, font de Tordeganda, font del Barranc Salat, font del Bassó, font del Cogul, font del Frarot, font del Panet, font del Prat d'Alba, font del Remolí, font del Teuler, font dels Pouets, font dels Troncs, font Freda, font les Artigues, font les Eugues, font les Peres, font Rossa, Fontanelles, Fonts de Tilén, font del Prat, Frarot, Frasom, Galiana, Gatet, Geguins, granja Esteve, granja Miquelo, hort del Capellà, Hortets de Baix, horts de Cananill, horts de l'Encinella, horts de la Selva, horts de Quintolà, horts del Prat, horts del Prat d'Alba, Imà, la bassa del Molí d'Oli, la bassa la Coma, la bassa Llonga, la bassa Nova, la basseta de Montclús, la basseta de Queralt, la Boïga, la Collada, la Creu, la Creueta, la font, la font de l'Om, la Guard, la Lletreta, la Llinasca, la masia Carrobé, la masia Viladrich, la Masia, la Morrera, la Mosquera, la Muralla, la planeta de Queralt, la roca la Fita, la Serra, la serra Alta, la serra Grossa, la serra Grossa de Queralt, la serra Llarta, la Solana, la Solana de Montclús, la Solana les Forques, la Turiella, la Vall, la Xiringa, les basses de la Selva, les basses del Prat, les Bassetes, les Cadolles d'Angomà, les coves de Geguins, les Covetes, les covetes de Montclús, les Eres, les Parets, les Peres, les Ribades, les Saleres, les Salines, Llenguadera, Llurenteu, lo Cinglo Roig, lo Maiolà, lo Prat, lo serrat dels Conills, lo serrat la Guàrdia, lo Sil, lo Toll, lo Vilot, los Ensuciats, los Suassos, Marfac, molí d'Oli,

molí de Farina, molí Mont-roig, Mondecau, Mont-roig, Montclús, Mosqueres, Obaga, Pala de Seu, Pas Gran, Pata-xiula, Pica del Raro, plaça Jesús, plaça Major, plaça Nova, Plana, Plana de Seu, poble de Montclús, Portal de Sant Pere, Portalet, pou de Borràs, pou de Miquelo, pou de Queralt, pou de Taribó, Prat d'Alba, Puigpedregós, Queralt, Quintolà, Raval, Remolí, roca el Formatge, roca els Gossos, roca Foradada, roca Jaumot, roca Negra, roca Plometa, Roda, Rosser el Sastre, Salí, Sant Antoni, Sant Isidre, Sant Marc, Sant Martí, Sant Miquel, Sant Pere de la Vall, Sant Salvador, Sant Urbà, Santer del Mosso, Selva, serra Benseny, serra de Cananill, serra de Quintolà, serra del Sil, Serradet Roig, serrat Blanc, serrat la Maçana, serrat de Mascaró, serrat del Bord, serrat del Mau, serrat del Rei, serrat del Trist, serrat la Guàrdia, serrat la Monja, serrat les Forques, serres de Mont-roig, So el Racó, So el Ros, So el Sastre, Solà, Sotinya Carrobé, Sotinya Cuat, Sotinya Pere Mateu, Teleclub, Tempura, Terrer, Tilén, Tordeganda, Trinxera, tros dels Noguers, Turonet, Vassalls, Vilamajor.

LLISTAT TEMÀTIC

Partides

El terme està dividit en partides. És l'apartat on trobem més topònims, 110. Hem volgut començar per aquest grup perquè, en treballar els altres apartats, hi ha molts noms que estan condicionats per la partida on es troben (dins el topònim s'inclou el nom de la partida).

Poca cosa sabem de l'origen dels noms d'aquest grup; 39 han quedat per explicar. La resta tenen una possible explicació. Trobem diferents tipus de topònims:

1.- El primer tipus el formen aquells noms que ens expliquen una característica física del terreny, descriuen el tipus de terra, com és el lloc, etc. Si l'explicació del topònim és prou evident, ja no la inclourem.

En aquest grup, trobaríem: Arnella (partida plena d'erms i boscos on s'hi fan unes plantes anomenades arnelles), Arroquetes, Aspres (la terra és poc cultivable, el que la gent del poble anomena com «terra aspra»), clot les Anteres (les anteres són els solcs que es fan travessers quan s'ha acabat de llaurar el tros, la partida és petita i està molt repartida), Codinal (lloc ple de codines), Collet (depressió a la carena d'una serralada utilitzada per transitar d'un vessant a un altre), Coma (depressió planera en terreny de muntanya), Coscollar (lloc ple

d'uns arbustos anomenats coscolls o garrics), cova Gran, cova Pedrol (la cova agafa el nom de l'amo del terreny), el Murial (lloc de pastura on, quan fa molta calor, els animals murien),³ el Pou, els Hortets (conjunt d'horts petits), els Pouets (partida on hi havia pous naturals), erms del Frarot (conjunt de terra erma que pren el nom de casa del propietari), esclots (lloc on hi havia una bassa d'aigua provinent de la pluja i de la captació de les muntanyes, era una bassa natural, un clot), Espluga, font Blanca (la terra del voltant de la font és blanca), font Freda, font Rossa (la terra del voltant té un color rogenc), Fontanelles (conjunt de fonts petites), la Collada (depressió d'una certa amplària), la font de l'om, la Morrera (les penyes de la carena tenen forma de morro), la serra Grossa, la Solana (lloc on toca el sol durant més temps del dia, aquesta és la part més assolellada del terme), la Solana de Montclús, la Vall, la Xiringa (tros molt gran que té forma de xiringa), les Ribades (un desnivell és una riba, el terreny està ple de desnivells), les Covetes, les Eres, les Parets (quan un terreny era ple de desnivells i es volia cultivar, es feien parets per aguantar la terra. En aquesta partida n'hi ha moltes), les Peres, les Salines, lo Prat (terreny de regadiu), lo serrat dels Conills (és una muntanya on hi ha molts caus de conills), lo Toll (part del terme on sempre hi ha aigua, quan plou la terra no absorbeix l'aigua), Mont-roig, Obaga (lloc on no hi toca el sol), Pas Gran, Plana, Plana de Seu, Prat d'Alba, Remolí (partida situada al costat del pantà de Camarasa en un entrant on l'aigua fa un remolí), Puigpedregós, roca Foradada, Salí, serradet Roig, serrat Blanc i Solà (lloc on el sol toca més durant el dia).

2.- Un segon tipus de noms el formen aquells topònims en què s'inclou quin ús s'ha fet del terreny. És el cas de: Adoratori o adoratori de Montclús (un adoratori és un pilaret, una columna amb la figura d'un sant a dins), Castell (és una muntanya de 595 m d'altura on s'alçava l'antic castell de Santa Linya, és per això que té aquest nom), Corralada (gran esplanada on hi posaven tot de tancats per al bestiar), el Mas, Estació, la bassa Nova, la Font, la solana les Forques (costat d'una muntanya on el sol toca durant molt temps del dia. En aquesta partida es penjaven els delinqüents), les Saleres (hi ha uns singles on es posava la sal per al bestiar), lo Vilot (era un antic poble agregat a Santa Linya), Montclús (era un poble), Roda (antigament hi havia una roda que servia per a treballar sogues), Santet del Mosso (pilaret construït per un home de cal Mosso), serrat la Guàrdia (en aquesta serra hi havia dos guàrdies que vigilaven que no es fes

3. «Muriar» és l'acció dels animals de posar-se tots junts i estar-se quiets amb el cap baix. La calor ho provoca i generalment ho fan els corders.

llenya, ja que era propietat del govern espanyol; després van comprar el terreny la gent del poble però el nom encara es conserva), Vassalls (lloc on s'estaven els vassalls del baró, aquest estava a la baronia) i Vilamajor (partida que està tocant al terme d'aquest poble, de Vilamajor).

Dins d'aquest grup volem destacar cinc hagiòtopònims: Sant Marc, Sant Miquel, Sant Pere de la Vall, Sant Urbà i Sant Martí. En aquestes partides hi havia les ermites dedicades a aquests sants.

Ens han quedat 34 topònims que els informants no han sabut explicar: Barlambeu, Brocard, Cananill, Cogul, Corbaner, el Picollar, els Ronyals, Encinella, Escobet, Espadella, Frasom, Galiana, Gatet, Geguins, Imà, la Creueta, la Guard, la Lletreta, la Mosquera, la Turiella, Llenguadera, Llurenteu, lo Maiolà, lo Sil, los Suassos, Marfac, Mondecau, Pata-xiula, Queralt, Quintolà, Selva, Tempura, Tilén i Tordeganda.

Fons

El grup de les fonts és un dels apartats més nombrosos. Això es deu a la manca d'aigua que hi ha a Santa Linya. Actualment, l'abastament d'aigua del casc urbà s'ha solucionat gràcies al projecte de la Generalitat, però fins aquest moment l'aigua anava molt escassa. És per això que la gent del poble sempre ha valorat molt l'aigua i no ens estranya haver trobat 41 fonts diferents, algunes tan petites que només es pot entendre la importància que li donen si es coneix la manca d'aigua que hi havia.

Com ja hem fet amb les partides, hem establert diferents tipus de topònims:

1.- En aquest grup, reunim els topònims que inclouen la localització, és a dir, es conserva el «nom comú» i s'hi afegeix el nom de la partida, plaça, etc. on es troba la font. Se segueix una estructura molt marcada: FONT+(prep.)(art.)+ LOCALITZACIÓ. Aquest és el cas de 21 topònims: font d'Imà, font de Cananill, font de Gatet, font de l'Encinella, font de l'Om, font de la Coma, font de la Plaça Nova, font de la Selva, font de Quintolà, font de Salí, font de Sant Marc, font de Sant Urbà, font de Tordeganda, font del Barranc Salat, font del Frarot, font del Prat d'Alba, font del Remolí, font dels Pouets, font les Peres, font de Tilén i fonts del Prat.

Trobem una variant d'aquest model; també es dona el cas que, en lloc de ser el nom d'un lloc, es fa referència al nom de l'amo de la terra on es troba la font: font de Potxo, font de Batista i font del Frarot.